

1. Ders

Hz. Peygamber'in (Sas) Nübüvvet Öncesi Hayatı İle Mekke Döneminin Bilinmesinin Faydaları

Gerek Kur'ân'ın anlaşılmasında gerek Siyer'deki bazı hadiselerin doğru kavranılmasında tarihî bağlamın dikkate alınmasının önemli bir yeri vardır. Nasıl ki Esbâbü'n-Nüzûl'ü bilmek ayetlerin doğru anlaşılmasına katkı sağlıyorsa, nüzûl ortamı dediğimiz, hadiselerin cereyan ettiği tarihî bağlamın da anlaşılması, meselenin kavranılmasına ciddi oranda etki etmektedir. Somut bir örnek üzerinden bunu anlamaya çalışırsak Bakara Sûresi'nin 189. ayetini örnek olarak verebiliriz. Bu ayette Rabbimiz buyurur ki: **“Sana, hilâl şeklinde yeni doğan ayları (ayın evrelerini) sorarlar. De ki: ‘Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir.’ İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lâkin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışdır. Evlere kapılarından girin, Allah’tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz.”**¹

Birçok önemli mesajı bizlere ulaştıran bu ayet, hem nüzûl sebebi hem de nüzûl ortamı dikkate alınarak okunursa, ancak doğru bir şekilde anlaşılacak bir ayettir. Nasıl mı? O günlerde Araplar, kendilerini sosyal statü ve dinî yapı açısından ikiye ayırırlardı: *Ahmes/Hums* ve *Hil*. Ahmes'e mensup olanlar, kendileri Harem'in asli sahipleri sayar, bundan dolayı da bazı ayrıcalıkları olduklarına inanırlardı. *Hillî* olarak sayılanlar ise, Kureyş'in dışında kalanlar, Harem bölgesine dışarıdan gelenlerdi. Ahmesîler, benimsedikleri inancın bir göstergesi olarak haccın menasiklerinde *Hillî* olanlardan ayrı davranırlardı. Mesela; Ahmesîler, *“Biz Harem ehliyiz. Harem'den dışarı çıkmayız. Arafat'ta halk ile vakfe yapmak bizim kadrimizi düşürüyor!”*² diyerek Arafat'a gitmez, sadece Müzdelife'de vakfe yaparlardı. Efendimiz (sas) bu yanlış âdeti peygamberlik gelmeden önce yaptığı haclarda bile uygulamamış, son Veda Haccı'nda ise fiilî olarak ortadan kaldırmıştır. Bu konuda sahâbeden Cübeyr b. Mut'im şöyle buyurmuşlardır: *“Ben Resûlullah'ı peygamberlikten önce de Arafat'ta vakfe yaparken gördüm. Kureyş ise Arafat'ta değil, cem' mekânında (Müzdelife'de) vakfe yaparlardı. Sadece Kureyş'ten, Şeybe b. Rebîa onlar gibi yapmazdı. (Arafat'ta vakfe yapardı.)”*³

Veda Haccı sırasında bazı Mekkeliler, Efendimiz (sas) de Kureyş'ten olduğu için Müzdelife'den ileriye gitmeyeceğini zannetmişlerdi. Ama Efendimiz (sas) Arefe günü sabah erken saatlerde, *Mina*'dan *Arafat*'a hareket etmiş ve bu kötü âdeti fiilî olarak da sonlandırmıştı.

Hillîlerden olanlar hac menasiklerini bitirip, evlerine döndüklerinde evlerine kapılarından girmek yerine, dindarlık adına zor olanı tercih ederek, güya takvanın bir nişanesi olsun diye evlerine bacalardan, arkalardan ya da duvardan açacakları deliklerden girerlerdi. Böyle

¹ Bakara 2/189

² İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 211, 212

³ Vâkıdî, *Kitabü'l-Meğazî*, II, 452

yapmakla da Allah'a daha yakın olacaklarını, yani iyilik ettiklerini zannederlerdi. Ama inen ayet, bunun bir dindarlık işareti olmadığını beyan ediyordu.⁴

Ayetin indiği bu ortamı bilmek ve o ilk muhatapların durumlarına vâkıf olmak, görüldüğü gibi ayetin anlaşılmasının en önemli vesilesidir. Yine ilk bakışta, bu ayetin iki farklı konuyu bir arada zikretmesi de tam olarak anlaşılmamaktadır. Öyle ya, “*Ayin evreleri ile evlere kapılardan girin*” emrinin ne alakası olabilir ki? Bu sorunun cevabı da ayetin nüzûl ortamındadır. Ayette ifade edilen, “**ayın evrelerinin ne olduğu**” sorusunun muhatabı bir peygamberdir. Aslında Yahudiler, ayetin indirilişinden önce bu soruyu sahâbeyi zor duruma düşürmek için sormuşlardı.⁵ Sahâbe, bu soruya cevap veremeyince, bunun üzerine de Efendimiz'e (sas) sorulmuştu. Soru soranların amaçları cevap almak değil, bilgisi olmadığını zannettikleri bir mesele üzerinden Efendimiz'i (sas) mahcup etmek, “*Peygamber olduğunu iddia ediyor ama bu sorunun cevabını bilmiyor*” demek içindi. İşte Rabbimiz, bu amaçla sorular soran zümreye, bir manada evlere kapılardan değil, bacalardan giren bunu da dindarlık adına yapanların haline benzetiyor, iki hastalığı bir arada anarak, tedavi etmek istiyordu.

Görüldüğü gibi bir ayetin anlaşılmasında nüzûl ortamını bilmenin ciddi bir etkisi vardır. Aynı şekilde Efendimiz'in (sas) hayatı içerisinde geçen binlerce meselenin anlaşılması, Siyer'in sayfaları içerisinde geçen hadiselerin tam olarak kavranması, olayların neş'et ettiği bağlamı iyice anlamaktan geçmektedir.

Bundan dolayı Siyer'den hakkı ile istifade edebilmek için şu üç tarihsel ortamı iyice öğrenmek gerekir:

- 1- HZ. PEYGAMBER (SAS) ÖNCESİ ORTAM
- 2- HZ. PEYGAMBER'İN (SAS) YAŞADIĞI ORTAM
- 3- HZ. PEYGAMBER (SAS) SONRASI ORTAM

HZ. Peygamber'in (sas) dünyasına dair bu ortamları iyice kavradığımız zaman, İslâm'ın nasıl bir muhatap çevresine söz söylemeye başladığını, aldığı tepki ve karşılıkları, bir toplumu nereden alıp, nereye ulaştırdığını, nasıl etkilediğini, hangi konularda zorlandığını, meselelere çözümler getirirken nelere dikkat ettiğini, yirmi üç yıl gibi kısa bir zaman diliminde nasıl bir İslâm cemaati oluşturduğunu, vefatının ardından yaşanan menfi ve müspet hadiselerin nelere sebep olduğunu ve daha onlarca meseleyi anlamış olacağız.

Ayrıca bir yönü ile *sözün anlamı, sözün bağlamında saklı olduğu için*, bağlamı anlamak, Kur'an'ın ve Sünnet'in beyanlarını doğru anlamamızı da sağlayacaktır. Dikkat edin, bugün başta Batı dünyası olmak üzere İslâm'ı karalamaya çalışanların ve onların taraftarlarının malzeme olarak kullandıkları bütün meseleler, nüzûl ortamını veya Siyer coğrafyasını, kısacası tarihsel bağlamını ihmal ederek anlamaya çalıştıkları konulardır. Yirmi, yirmi beş maddeyi geçmeyen ve neredeyse 150 yıldır fırsat buldukça sürekli gündeme taşıdıkları bu meseleler, elbette İslâm'ın o pak çehresine zarar vermeyecektir. Ama cahil ve propagandalardan etkilenen saf insanların İslâm'la şereflemelerine engel olacaktır. Bundan

⁴ Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 40; Çetiner, *Fâtîha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl*, s. 68-70

⁵ Vâhidî, *Esbâbü'n-Nüzûl*, s. 39

dolayı bizler, bir savunma refleksi ile onların saldırılarına cevap vermek için değil, değerlerimizi iyice anlamak, başkalarına da doğru bir şekilde anlatmak için bu meseleleri iyice öğrenmek zorundayız.

Bugün İslâm düşmanlarının saldırı malzemesi olarak gündeme taşıdıkları belli başlı meseleler şunlardır:

- *Miras paylaşımında erkeğe iki, kadına bir pay verilmesi*
- *İki kadının şahitliğinin, bir erkeğin şahitliğine denk sayılması*
- *Bir erkeğin dört hanıma kadar evlenebilmesi*
- *Kadının sosyal hayattan uzak tutulması ve erkeğe itaatinin boyutu*
- *Cariyelik ve kölelik meselesi*
- *Peygamberimizin (sas) çok evliliği*
- *Peygamberimizin (sas) küçük yaştaki hanımlarla evliliği*
- *Hırsızın elinin kesilmesi, zina edenin recm edilmesi gibi cezaların ağır oluşu*
- *Mürtedin hükmü*
- *İslâm'ın şiddet üzerine bina edildiği iddiası...*

Bunlar ve bunlara benzer tüm meselelerde, ortaya konan iddialar, bu konuları yüzeysel olarak ele almaktan, Kur'an'ın nüzül ortamını ve Siyer coğrafyasını, zaman ve mekân olarak dikkate almadan yapılan değerlendirmelerden oluşmaktadır. Eğer 21. asırdan İslâm'ın neş'et ettiği 6. asra bakılırsa, bugün insanların doğru kabul ettikleri nice hususların, o dünyada yanlış; o dünyada kabul gören nice meselenin ise bugün yanlış olduğu görülecektir. Mesela, o gün Hz. Peygamber'e (sas) karşı olan hiçbir muarız, yukarıda söylediğimiz meselelerden dolayı tartışmaya girmiyordu. Bilakis, o gün için devrim niteliğinde olan bazı adımlardan dolayı Hz. Peygamber'i eleştiriyorlardı. Onlar: *"Muhammed, kölelerimizle bizi eşit görüyor. Kadınları yüceltiyor. Sınırsız olan evlilik sayısını dört ile sınırılıyor. Mirastan payı olmayan anne, eş ve kız çocuklarına mirastan pay veriyor..."* gibi hususlarda Efendimiz'i (sas) tenkit ediyorlardı.

Burada şu hususunda altını çizelim ki biz bazılarının İslâm'ı karalamak için söyledikleri iddialarının hiçbirini ciddiye almıyor, Kur'an'ın ve Efendimiz'in dile getirdikleri her meselenin evrensel nitelikte ve mutlak doğru olduğuna iman ediyoruz. Ama İslâm'ı dışarıdan biriymiş gibi okuyan ya da modern hayatın baskılarından dolayı bazı meselelerde kendini savunmacı durumuna düşüren biri, o gün söylenen bazı hükümlerin belli hikmet ve illetlere bağlı olduğunu, dolayısıyla illetlerin değişmesi ile hükümlerin de değişebileceğini iddia edebilir. Böyle okuyan birine söylenecek sözümüz yok. Ancak İslâm'ı mahkûm etmeye çalışan Batı zihniyetine söylenecek bir sözümüz var. Onlara deriz ki: *"İslâm'ı Miladî VI. asırda ortaya koyduğu bazı hükümlerden dolayı yargılıyorsunuz. Peki, siz VI asrı ne kadar tanıyorsunuz? İnsanlık o gün hangi noktada idi? İslâm, o ilk muhataplarını nereden alıp nereye getirdi? Aynı zaman diliminde dünya coğrafyalarının üzerinde yaşayan Roma, Sasanî, Mısır, Yemen, Hindistan ve Çin'de durum nasıldı?"*

Göreceksiniz, hiçbiri bu sorulara doğru-dürüst cevap veremeyecektir. Çünkü özellikle Batı medeniyetinin temelleri sayılan Roma'nın, Miladî VI. asırdan VIII. asra kadar olan

bölümü yok gibidir.⁶ İki asır onların tarihlerinde yaşanmamış bir haldedir. İslâm karşısında aciz kalan bu sözde medeniyetler, içerisinde buldukları acizyetlerini tarihlerini gizleyerek örtmeye, kendi içine düştükleri hali kimseler fark etmesin diye de İslâm'a saldırmaya çalışmışlardır. Ama İslâm'ın hiçbir zaman böyle bir derdi yoktur, olmamıştır da... İslâm'ın açıklanınca mahcup olacağı hiçbir meselesi, söylenince utanacağı hiçbir hadisesi yoktur. Hal böyle olunca bizim değerlerimizi daha iyi öğrenmek, daha doğru kavramak zorunluluğumuz vardır.

Bu zorunluluğun önemli bir ayağı olarak Kur'an'ın nüzûl ortamını ve Siyer coğrafyasını tanımak ve özellikle bu üç ortamın öğrenilmesi gerektiğini belirtmiştik. Şimdi bu üç ortamda neleri öğrenmeliyiz sorusuna cevaplar verelim.

1. HZ. PEYGAMBER (SAS) ÖNCESİ ORTAM

Bu ortama Câhiliye dönemi deniyor. Bu dönem, İslâm öncesi dönem olduğu için insanlar, Allah'ın kendilerine yükledikleri vazifenin ötesinde başka bir hal üzere yaşıyorlardı. Şirk hayatın tamamını kaplamış, haksızlıklar, zulümler, haddi aşmalar sınır tanımaz bir boyuta ulaşmıştı. Bu CâhiliyeCâhiliye hayatını tanımak, İslâm'ın değer ve kıymetini daha doğru bir şekilde takdir etmeyi gerektirecektir. Hz. Ömer'e nispet edilen bir sözde dendiği gibi: “*Câhiliye'yi tanımayan, İslâm'ı tam anlamı ile anlayamaz!*”⁷ Böyle olduğu için bizim İslâm öncesi ortamı her boyutu ile öğrenmek, Hz. Peygamber'in, peygamberlik öncesi yaşadığı ortamı kavramak zorundayız. Bu ortama dair şu hususlar iyice öğrenilmelidir:

- 1- Coğrafi konumu
- 2- İklim şartları
- 3- Tarihsel birikimi ve bunun önemi
- 4- Sosyal, kültürel ve dinî yapısı
- 5- Kullanılan dil ve bu dilin seçilme nedenleri

Siyer coğrafyasının bu hususiyetleri iyice öğrenildiği zaman, nübüvvet ve risalet mesajlarının nasıl bir ortamda neşet ettiği anlaşılacak, bağlam kavrandığı için de bugün anlamakta zorlandığımız nice mesele daha iyi anlaşılacaktır.

2. HZ. PEYGAMBER'İN (SAS) YAŞADIĞI ORTAM

Efendimiz'in (sas) doğumundan başlayarak Peygamber olacağı zamana kadar ki kırk yıllık süreç iyice anlaşıldıktan sonra, yirmi üç yıllık peygamberlik süreci yaşadığı ortam ile beraber anlaşılmalıdır. Özellikle Efendimiz'in (sas) on üç yıl Mekke'de kendi kavmi ile olan münasebetleri, onların kültürel birikimlerine karşı tutumu, hâkim düşünce olarak şirk meselesi ile mücadelesi, ilk yıllarda Hristiyanların bulunduğu bir belde olan Habeşistan'a gönderilen Müslümanların oradaki durumları, Medine'ye hicret ettikten sonra müşrik Araplarla olan ilişkiler ve bölgenin diğer sakinleri olan Yahudilerle kurulan bağlar ve ortaya çıkan ilişkiler iyice gözden geçirilmelidir. Hz. Peygamber'in (sas) Hicretin 6. yılından sonra civar beldelere gönderdiği davet mektupları, muhataplarına göre yazılan mesajlar, İslâm'ın gücü bölgede

⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 27

⁷ İbn Teymiyye, *Minhâcü's-Sünne*, II, 398

yayıldıktan sonra ortaya çıkan yeni bir zümre olarak münafıklarla olan münasebetler, Efendimiz'in (sas) yaşadığı ortamın anlaşılmasında önemli hususlardır. Tüm bunlarla, Hz. Peygamber'in (sas) nasıl bir dil/uslûb kullanarak mücadele ettiği, yirmi üç yılın sonunda ilk halife olan Hz. Ebû Bekir'e nasıl bir devlet emanet ettiği her boyutu ile gözler önüne serilmelidir ki mesele daha iyi anlaşılmiş olsun ve özellikle bizim dünyamıza verdiği mesajlar gün yüzüne çıkarılmış olsun.

3. HZ. PEYGAMBER (SAS) SONRASI ORTAM

Yirmi üç yılın sonunda o coğrafyanın geldiği nokta iyice tespit edilmelidir. Hz. Ebû Bekir'in hilafeti ile başlayan o yeni sürece, tepkiler, irtidat hareketleri, İslâm coğrafyasındaki hareketlilik iyice analiz edilmelidir. Özellikle Hz. Ebû Bekir'in tüm bunlarla nasıl mücadele verdiği, iki buçuk yıl gibi kısa bir zaman diliminde ortaya çıkan onlarca meseleyi nasıl çözdüğü, kendinden sonraki Halife olan Hz. Ömer'e nasıl bir yönetim miras bıraktığı iyice anlaşılmalıdır. Hz. Ömer'in on buçuk yıl sürecek olan hilafet süreci de aynı şekilde ele alınmalıdır. Onun fetih anlayışı, adalet meselesinde cihana bıraktığı derin iz, sadece dostları değil, dost-düşman herkesi kendisine hayran bırakan idare sistemi iyice öğrenilmelidir. Üçüncü halife olan Hz. Osman'ın on iki yıl sürecek hilafet süreci de her boyutu ile incelenmelidir. Ortaya çıkan sıkıntıların kaynağı iyice tespit edilmeli, Hz. Osman'ın şehadeti ile neticelenen o elim hadiseler ibret nazarı ile okunmalıdır. Gizlemenin, kimselere fayda vermeyeceği bilinci ile birilerini yüceltme veyahut alçaltma adına değil, anlama ve ders çıkartma adına okunmalıdır. Hilafet sürecinin son halkası olan Hz. Ali ve Hz. Hasan da aynı şekilde okunmalı, bir kardeş kavgası olan Cemel bu nazar ile incelenmeli, hilafetin saltanata karşı bir mücadelesi olan Sıffin iyice tetkik edilmeli, cehaletin insanı nerelere vardıracağı konusunda acı bir örnek olan Haricilerle mücadele gözden geçirilmeli, Hz. Hasan'ın hakkı olmasına rağmen ümmetin birliği ve vahdeti adına hilafetten feragati iyice kavranılmalıdır.

Hz. Peygamber (sas) sonrası ortamın bir de şu boyutunu irdelemek zorundayız: Dinin intikal ve muhafazasında kilit bir rol üstlenen sahâbe neslinin, Hz. Peygamber'den sonra İslâm'ın sonraki nesillere aktarılması konusundaki hassasiyetleri ve çabaları iyice anlaşılmalıdır. Bir hadisi doğrulatma adına ortaya koydukları çabaları, bir meselenin doğru anlaşılması adına nasıl bir titizlik sergiledikleri, canları pahasına dini savunma adına neler yaptıkları, atlarının üzerinden inmeyip, bir ömür insanlara İslâm'ın mesajlarını ulaştırmak için nasıl çırpındıkları iyice öğrenilmelidir.

Tüm bunların anlaşılması, Hz. Peygamber'in (sas) cihana bıraktığı mesajların doğru anlaşılmasını sağlayacaktır. Siyer coğrafyasını bu özellikleri ile tanımak, o günün şartlarının oluşturduğu sosyo-psikolojik alt yapıyı dikkate alarak okumak, “neden, nasıl, niçin, ne zaman, nerede?” sorularını sorarak cevaplar bulmak, bugünden hareket ederek o günü değil, o güne giderek o günü okumak, asıl istifadeyi ortaya çıkaracak, bu da hem meselelerin doğru anlaşılmasını, hem de şu an karşılaşılan sorunların çözümüne vesile olacaktır.

Nübüvvet Öncesi Dönem: Câhiliye Dönemi

Nübüvvet öncesi hayatın genel olarak ismi *Câhiliye Dönemi* şeklinde ifadelendirilmektedir. Kur'ânî bir kavram olan *Câhiliye* ve buna dâçar olan *Cahil*'in ne anlama geldiğine kısaca değinmekte fayda görmekteyiz.

Kur'ân "*cahil*", "*câhiliye*" ve "*cehalet*"e dair onlarca ayette çok geniş ve farklı açıklamalarda bulunur. Bizim burada bunların hepsine değinmemiz mümkün değildir. Biz bunlardan sadece bir miktarına değineceğiz.

Ama bunun öncesinde *cehl* köküne sözlüklerimizde nasıl anlamlar verildiğine bakmamız yerinde olacaktır. Sözlüklerimizde bu köke verilen genel anlam; *ilm*'in zıddı olarak, bilgisiz ve bilgiden mahrum olma şeklindedir.⁸ Ama son dönem Kur'ân üzerinde yaptıkları araştırmaları ile tanınan biri batılı, biri Japon iki bilim adamı Goldziher (ö.1921) ve Toshihiko Izutsu (ö. 1993), bu kelimeyi biraz daha farklı yorumlamışlardır. Goldziher *cehl*'i, *ilm*'in değil, *hilm*'in zıddı olarak yorumlarken, Izutsu ise *cehl*'in fiili tezahürünün *zulüm* olduğunu söylemektedir.⁹ Bu açıklamaları dikkate aldığımızda *cehl*; hilmin, müsamahanın, sükûnetin ve hoş görünün zıddı, zulmün ise fiili karşılığı anlamlarına gelmektedir. Bu yorumlardan yola çıkarak Goldziher *cehalet*, *barbarlık* anlamını vermiştir. Büyük İslâm filozofu Fârâbî (v. 339/950) meşhur kitabı *el-Medinetü'l-Fâzıla*'sında, fazilet, erdem ve selamet şehrinin zıddı olarak, *el-Medinetü'l-Cahile* yazarak câhiliyeyi, erdem ve faziletin zıddı olarak gösterir.

Bu anlamlara ilave olarak büyük Arap dil âlimi Rağıp el-İsfehanî'nin (v. 465/1033) yorumuna bakarsak, onun da câhiliye kavramına üç temel anlam verdiğini görürüz. Bunlar;

1. İnsanın ilimden ve bilgiden yoksun olması. Bu zaten cahilin en temel ve en bilinen manasıdır; İsfehanî de bundan dolayı bu manayı ilk sıraya yazmıştır.
2. Gerçek olmayan, hakikat ile alakası olmayan bir şeye gerçekmiş gibi inanmak.
3. Bir şeye hak ettiğinden fazla ya da az değer vermektir.¹⁰

Elbette Kur'ân'ın ilk muhatabı olan Efendimiz (sas) cahil kavramının ve câhiliye döneminin özelliklerini çok iyi kavramış, onu belli bir zaman veya mekânda ortaya çıkan bir düşünce olarak değil, *bir zihniyet ve hayat tarzı* olarak anlamış ve ümmetine de böyle anlamaları için çeşitli uyarılarda bulunmuştur. Mesela, Efendimiz (sas): "***Asaletle/soyla övünmek, başkalarının soyuna dil uzatmak, yıldızları vesile edinerek yağmur beklemek ve ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak***" gibi kötü adetleri Câhiliye döneminden kalma ve terk edilmesi gereken davranışlar olarak belirtmiştir.¹¹

Peygamberimiz'in (sas) bu Câhiliye adetlerinden en fazla asabiyete karşı hassas olduğu da bir gerçektir. Bu manada sahâbede bu konuda en küçük bir iz görse, çok sert ifadelerle uyarır, böyle bir övünmenin İslâm'la alakası olmadığını beyan ederdi. O'nun (sas): "***Câhiliye davasıyla hak iddia eden bizden değildir!***"¹² sözü, Ensâr ile Muhacir arasında çıkan bir

⁸ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, II, 402-403; İbn Faris, *Mucem el-Mekayis fi'l-Lüğa*, s. 228

⁹ Mustafa Fayda, "*Câhiliye*", VII,18

¹⁰ Rağıp el-İsfehanî, *Müfredat*, s.209

¹¹ Müslim, *Cenâ'iz*, 29

¹² Buhârî, *Cenâiz*, 39

tartışmada tarafların birbirlerine karşı üstünlük noktasındaki sözlerine karşı: **“Şu Câhiliye çağrısını bırakınız! O ne kötü bir şeydir.”**¹³ demesi, çok sevdiği Hz. Ebû Zer’in, kızgınlıkla Hz. Bilal’i renginden dolayı kınamasına: **“Onu annesinin renginden dolayı mı ayıplıyorsun? Demek ki sen hâlâ Câhiliye ahlakını üzerinden atamamışsın!”**¹⁴ diye, uyarması bu hassasiyetin bir işaretidir.

Efendimiz’in (sas) ümmetine yaptığı bu uyarılarının temelini oluşturan Kur’ân ayetlerine baktığımız zaman; Kur’ân’ın dört yerde câhiliye olarak kullandığı ayetlerde, câhiliye düşüncesinin en temel özelliklerinin neler olduğunu gözler önüne sermektedir.

Bu özellikler şunlardır:

1. ZANNE’L-CÂHİLİYYE/CÂHİLİYE ZANNI

Kur’ân bu ifadeyi Âl-i İmrân Sûresi’nin 154. ayetinde kullanır. Bu ayet Uhud Gazvesi sonrası nâzil olan ayetlerdendir. Uhud’da İslâm askerleri çözülp, kısmî bir mağlubiyet yaşanınca, kalplerine daha iman tam oturmamış bazıları Allah (cc) ve Resulü (sas) hakkında aynen İslâm öncesi dönemde olduğu gibi su-i zanlarda bulunmaya başladılar. Mesela dediler ki; “Eğer Peygamber (sas) bizi dinleseydi; Uhud’a gelmeyip, şehir savunması yapsaydı, bu işler başımıza gelmezdi. Bize ne bu mağlubiyetten, biz gider Mekkeli dostlarımızdan eman isteriz. Bu nasıl bir Peygamber ki o içimizde olmasına rağmen bize mağlubiyet dokundu. Allah bizimle beraber olsaydı bu iş başımıza gelmezdi; demek ki Allah, elçisini desteklemiyor ve Muhammed hak bir elçi değil...”¹⁵

Kur’ân kesin bir bilgiye dayanmayan, kişisel tahmin ve öngörülerini aşmayan (zann), olayların hikmet ve inceliğine bakmadan sadece sonuçları ile ilgilenen bir zihniyeti **“câhiliye zihniyeti”** olarak, bu zihniyetin yanlış düşüncelerini ise **“Câhiliye zannı”** olarak isimlendiriyordu.

2. HÜKME’L-CÂHİLİYYE/CÂHİLİYE HÜKMÜ:

Kur’ân bu ifadeyi Maide Sûresi 50. ayette kullanır. Ayet şöyle söylemektedir: **“Onlar hâlâ Câhiliye hükmünü mü arıyorlar? Kesin bilgiyle inanan bir topluluk için hükmü, Allah’tan daha güzel olan kimdir?”**¹⁶ Tefsir kitaplarımızda bu ayetin sebab-i nüzûlü olarak çeşitli olaylar rivayet edilmektedir. Bu olaylar bir yana, burada ayetin mesajı oldukça açıktır. Ayet aklını kullanan ve meselelerin dışına takılmayıp, özünü kavrayan iman ehlinde, Allah’tan başka hiçbir hükmü kabul etmemelerini ve görünüşte menfaatlerine aykırı olsa da, bu hükme razı olup, başka hükümleri istememelerini emretmektedir. Eğer bir meselede Allah’ın hükmü apaçık ortadayken çeşitli mülâhazalarla başka hükümleri isteyen varsa, o Câhiliye zihniyetine esir olup, Câhiliye hükmünü istemiştir.

3. TEBERRUCE’L-CAHİLİYYE/CÂHİLİYE TAŞKINLIĞI

¹³ Buhârî, *Menâkıb*, 8

¹⁴ Buhârî, *İman*, 22

¹⁵ Beyhakî, *Delâil*, III, 216, 217; İbn Kesir, *el-Bidaye*, IV, 48; Vakîdî, *Kitabü'l-Meğazî*, I, 317

¹⁶ Mâide 5/50

Kur'ân bu ifadeyi Ahzâb Sûresi'nin 33. ayetinde kullanır. İlahî kelimeler bu ayette mü'minlerin anneleri olan Peygamber (sas) hanımlarına seslenir ve onların şahsında tüm hanımları uyararak der ki: **“Evlerinizde oturun ve Câhiliye günlerinde olduğu gibi açılıp, saçılmayın.”**¹⁷ Bu ayeti bir de Muhammed Esed'in yorumu ile okuyalım: **“Evlerinizde sessizce oturun ve eski Câhiliye günlerindeki gibi cazibenizi sergilemeyin.”**¹⁸ Esed, çok güzel bir yorum ile **teberrüc** ifadesini cazibenin etrafa saçılması olarak yorumlamaktadır. Bu yorumu dikkate alarak diyebiliriz ki: “Câhiliye mantığı meşru ve helal dairede güzel olan kadın ve erkeğin birbirine cazibedar kılınma özelliğini, teşhirciliğe dönüştürerek toplumu ifsat eden bir araç haline getirmiştir.”

İşte İslâm bu mantığı ortadan kaldırmak ve kadının kendine has özelliklerinin, özellikle kişiliğinin/shahsiyetinin önüne geçmemesi için örtünme emrini vermiştir. Dolayısı ile tesettürün en önemli hikmeti, Müslüman hanımın kişiliğinin muhafazasıdır. Hal böyle olunca, ancak kişiliğinin muhafaza edildiği bir örtünme şekli İslâm'a göre tesettür olarak kabul edilir. Yoksa sadece başa bağlanan bir örtü ile tesettür emri yerine getiril(e)mektedir. Bunun içindir ki ne yazık ki; *nice başörtülü hanımlar vardır ki, aslında tesettürsüzdür. Zaten, Efendimiz (sas) bunlar için, “örtülü çıplaklar”*¹⁹ ifadesini kullanmıyor mu?

4. HAMİYYETE'L-CAHİLİYYE/CÂHİLİYE TAASSUBU

Kur'ân bu ifadeyi de Fetih Sûresi'nin 26. ayetinde kullanır. Ayet şöyle demektedir: **“O zaman hakikati inkâr edenler taassubu, Câhiliye taassubunu kalplerine yerleştirmişlerdi. Allah o inkârcıların bu taassuplarına karşı iman edenlerin yüreklerine sükûneti ve güveni indirdi. Onlara takvayı aşıladı.”**²⁰ Bu ayetin sebep-i nüzûlü olarak Hicretin VI. yılında tek amaçları umre yapmak olan Müslümanların *Hudeybiye* kuyularının başında bekletilip, sırf içlerinde taşıdıkları Câhiliye taassubundan dolayı Mekkelilerin, bu umrecileri Kâbe'ye sokmak istememeleri olarak gösterilir.²¹ Câhiliye zihniyetinin kendisine tabi olanlara doğru-yanlış ayrımı yaptırmadan nasıl taassup kazandırttığı bir göstergesi olması açısından bu ayetin mesajı oldukça önemlidir.

İşte Kur'ân **bir hayat tarzı ve dünya görüşü** olarak algıladığı Câhiliye zihniyetini daha iyi anlamamız için, onun dört temel hususiyetini bize böyle açıklamaktadır. Kesin bilgiye dayanmayan veriler üzerine bina edilen yargıları **zan**, Allah'tan başka idareyi/iradeyi kabul etmeyi **câhiliye hükmü**, cazibenin yersiz sergilenmesini **taşkınlık**, hak batıl ayrımı yapmadan sırf menfaatine uygun olduğu için yapılan her davranışı ise **taassup** olarak nitelemektedir.

¹⁷ Ahzab 33/33

¹⁸ Muhammed Esed, *Kur'ân Mesajı*, s. 858

¹⁹ "Ateş ehlinden iki sınıf vardır, henüz onları görmedim. Onlardan biri, yanlarında sığır kuyruğu gibi bir şeyler taşıyıp onu insanlara vuranlardır. Diğeri ise kâsiyâtün âriyâtün/örtülü çıplak kadınlar ki bunlar, Allah'a taatten dışarı çıkmışlardır. Bunlar, başkalarını da baştan çıkarırlar. Başları deve hörgücü gibidir. Bu kadınlar cennete girmek şöyle dursun, kokusunu dahi almazlar. Hâlbuki onun kokusu ne kadar uzak mesafeden duyulur." Müslim, *Cennet*, 53

²⁰ Fetih 49/26

²¹ Vâhidî, *Esbâbu'n-Nüzûl*, s.216

Bu dört hususiyete hayatında yer veren ise isterse 21. asrın içerisinde yaşıyor olsun, aslında Mekke'nin İslâm öncesi karanlık çağının bir mensubu olarak *Câhiliye* zihniyeti taşıdığına, dolayısı ile *cahil* olduğunun farkında olmalıdır.

Hız. Peygamber'e (sas) Risalet Neden 40 Yaşında Gelmiştir?

Hız. Peygamber'in (sas) Miladî 610 yılında ve 40 yaşında iken risalet ile tanıştığını hepimiz biliyoruz. Peki, neden Allah, seçmiş olduğu elçisini risalet vazifesi ile âleme göndermek için 40 yıl beklemiştir? Neden 25, 30 ya da 35 değil de, ille de 40 yaşını seçmiştir? 40 yaşın seçilme sebebinin hikmetleri nelerdir? Bu sorulara doğru cevaplar bulmak bize birçok açıdan değişik ufuklar açacaktır. Özellikle Hız. Peygamber'in nübüvvet öncesi hayatı ile Mekke Dönemi'nin bilinmesinin faydalarına dair ipuçları verecektir.

Âcizane biz Allah'ın (cc) özellikle 40 yaşını seçmesinin şu 3 temel süreçten kaynaklandığını düşünüyoruz.

1- Hazırlık Süreci: Allah, risalet ve nübüvvet gibi ağır bir yükün altına girecek olan Resûlü'nü daha iyi yetiştirmek ve bu ağır göreve daha iyi hazırlamak istemişti. Efendimiz (sas) bu gerçeği şöyle özlü bir cümle ile özetliyordu: **“Ed'debeni Rabbî, fe ahsane tedibi/Beni Rabbim terbiye etti ve benim terbiyemi en güzel şekilde yaptı.”**²²

Allah Resûlü'nün (sas) nübüvvet öncesi 40 yıllık hayatını az-çok bilen bu hazırlık sürecinin nasıl başlayıp, nasıl devam ettiğini çok iyi fark edeceklerdir. O (sas) hayatın içerisinde ve hayatın tüm alanlarında müthiş bir terbiye süreci ile eğitilmiş ve bu önemli vazifeye hazırlanmıştır.

2- Olgunluk Süreci: 40 yaş olgunluğun zirvesidir; Allah (cc) böyle bir zirveyi elde etmesi için elçisini bekletmiştir. Âlimlerimiz insanın yaşlara göre gelişim sürecini üç önemli devreye ayırırlar. Bu süreçler fiziksel buluştan başlar, aklî buluşa doğru devam eder. Biz aklî buluşa rüşd diyoruz. Fiziksel buluş cinsiyet yani kız-erkek, iklim ve coğrafi farklılıklara göre başlangıç itibarı ile değişiklikler arz edebilir. Mesela; bazı bölgelerde 7 yaşında buluş gerçekleşebildiği gibi, bazı bölgelerde bu 15 yaşına kadar çıkabilir. Bunun için âlimlerimiz bu işin başlangıcını değil, bitişini dikkate alarak insanın gelişim seyrini şöyle 3 devreye ayırmışlardır:

Bedenî Olgunluk: 23 yaşında

Aklî Olgunluk: 33 yaşında

Ruhî Olgunluk: 40 yaşında

Ruhî olgunluk yaşının 40 olduğuna dair Kur'ân'dan da çok açık bir delil bulabiliyoruz. Ahkaf Sûresi'nin 15. ayetinde Rabbimiz buyurur ki: **“Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu birçok zahmetle taşıdı ve yine pekçok zahmetle doğurdu. Onun taşınması ve süten kesilmesi tam 30 ay sürer. Nihayet insan güçlü**

²² Suyûtî, *Câmiu's-Sağîr*, I, 12; el-Muttakî, *Kenzü'l-Ummal*, XI, 406

çağına erişip, kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana, ana ve babama verdiğin nimetlere şükretmeye ve razı olacağın yararlı işleri yapmama imkân ver. Benim içinde, benden sonra gelecek olan zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Gerçek şu ki ben pişmanlık içerisinde sana döndüm ve elbette ben sana teslim olanlardan oldum.”²³

Ayette geçen “40 yaşına varınca” ifadesi; insanın bedenî, aklî ve en sonunda ruhî olgunluğu elde etmesi anlamındadır. Bu ifade ile biz 40 yaşının ruhi olgunluk, yani insanın artık birçok noktada kemale ermiş olmasının göstergesi olduğunu anlıyoruz. İşte böyle olduğu içinde Rabbimiz elçisini bu yaşa kadar beklettiğini tahmin edebiliyoruz.

3- Tanınma Süreci: Allah (cc) seçtiği elçisini yarın insanların huzuruna büyük bir iddia ile çıkartacağı için Resûlü’nün hayatını, ahlakını, davranış şekillerini yani her şeyini insanlar çok iyi görsünler diye 40 yaşına kadar bekletmiş, 40 yıl tanışınlar; sonra O’nun (sas) sözünü dinlesinler diye böyle bir zamanı seçmiştir. 40 yıl, 63 yıl yaşayan bir insanın hayatı için çok uzun bir süredir. Düşünebiliyor musunuz; hayatının üçte ikisini kavmi içerisinde yaşayacak, bir gün olsun peygamberlik gibi bir iddia da bulunmayacaktır. Bu 40 yıllık hayatı boyunca ticaret yapacak; alacak, satacak, komşuluk yapacak, hısımlık akrabalık bağları kuracak ve bu bağların hepsini muhafaza edecek, kavminin her işinde, her sorununda, her probleminde kendinden beklenen duruşu ortaya koyacaktır. O günün Mekke’inde herkes, ama istisnasız herkes ondan razı olacak, bir tek insan onun varlığından ve onunla tanışmasından dolayı pişman olmayacaktır. Nihayetinde bir gün kavminin hep böyle yüce hasletler ile tanıdığı Abdullah’ın yetimi kalkıp kendinin seçilmiş bir elçi olduğunu söyleyecektir. Söylediği zaman da yalanlan(a)mayacak, karşı konulmasına rağmen asla ahlakî bir zafiyet içerisinde olduğu dile getirilemeyecektir.

SONUÇ

Miladî olarak 63 yıllık bir hayatın sahibi olan Hz. Peygamber’in (sas) 40 yıllık hayatı nübüvvet öncesinde, 13 yıllık hayatı da nübüvvet sonrasında Mekke’de yaşanmıştır. Bu 53 yıllık hayat tam anlamı ile anlaşılmazsa, Hz. Peygamber’in (sas) kutlu hayatı ve cihana bıraktığı nebevî miras da tam anlamı ile anlaşılmaz. Bundan dolayı başta Kur’ân-ı Kerim olmak üzere, tüm siyer kaynakları iyice tetkik edilerek, o hayatın tüm mesajları ortaya konmalı; nübüvvet kurumunun nasıl bir hayat üzerine bina edildiği ve sonrasında neler yaşandığı iyice tespit edilmelidir. Böyle bir gayret ve çaba birçok meselenin daha doğru anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

---

²³ Ahkâf 46/15

KAYNAKÇA

İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Siretu Nebeviyye*, Mektebetü's-Safa, Kahire, 2001/1422.

ÇETİNER, Bedrettin, *Fatiha'dan Nâs'a Esbâb-ı Nüzûl*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2006.

HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (c.1-2) Terc: Salih Tuğ, İrfan Yayımcılık ve Ticaret, İstanbul, 1993.

İBN FARİS, Ebû'l Hüseyin, Ahmed, *Mucemu Mekayis fi'l-Lûğa*, Darü'l-Fikr, Beyrut, 1997/1417.

FAYDA, Mustafa, *İslâm Ansiklopedisi*, Tdv, c. 7, İstanbul, 1988.

RAĞİB, el-İsfehani, *el-Müfredat Elfazü'l-Kur'ân*, Tahkik: Safvan Adnan Davudi, Darü'l-Kalem, Dımaşk, 2002/1423.

MÜSLİM, b. el-Haccac, *Sahih-u Müslim*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1993/1414.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *Sahih el-Buhâri*, Mektebetü't et-Tevfikiyeye, Kahire, Tarihsiz.

İBN KESİR, Ebû'l-Fida İmaduddin, *el-Bidâye ve'n-Nihaye*, Darü'l-Kutubi'l-Maarif, Beyrut, 1987/1406.

VAHİDÎ, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbâbü'n-Nüzûl*, Matbaatü'l- Halebî, Mısır, 1968/1387

ESED, Muhammed, *Kur'ân Mesajı*, Terc: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1999.

el-VÂKİDÎ, Ebû Abdullah, Muhammed b. Ömer, *Kitabü'l-Meğâzî*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1424/2004.

İBN MANZÛR, Ebû'l-Fazl, Muhammed b. Mükerrerem b. Ali el-Ensârî, *Lisanü'l-Arab*, Dârü'l-Maarif, Kahire, Mısır, 1418/1998.

BEYHAKÎ, Ebû Bekir; Ahmed b. Hüseyin b. Ali, *Delâilü'n-Nübüvve*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, Lübnan, 1410/1987.

İBN TEYMİYYE, Takiyyuddin Ebû'l-Abbâs Ahmed, *Minhâcü's-Süneti'n-Nebeviye*, Thk. M. R. Salim, Müessesetu Kurtuba, Riyad, Suudi Arabistan, 1409/1486.

el-MUTTAKÎ, Alâuddin Ali b. Hüsâmiddin el-Hindî, *Kenzü'l-Ummal fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Ef'âl*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut, Lübnan, 1391/1972.

es-SUYÛTÎ, Celâluddin Abdurrahman b. Ebû Bekr, *el-Câmiu's-Sağîr fî ehâdisi'l-beşîr ve'n-nezîr*, Matbaatü'l-Meymeniyeye, Kahire, Mısır, 1401/1985.